

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 17-06-47613 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 17-06-47575 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 17-06-47550 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

לפני כבוד השופטת איריס אילוטוביץ' סגל

תובע/ מתנגד: ע.ל.

נגד

נתבעים/מבקש: 1. י.ל.
2. האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב, משרדי ממשלה

פסק דין

לפניי בקשה לצו ירושה ובקשה לצו קיום צוואה אחר המנוחה, הגברת א.ל. ז"ל (להלן - "המנוחה"). נוכח ההתנגדות שהוגשה לבקשה לקיום הצוואה, הועבר הדין בבקשה לבית המשפט מכוח סעיף 67א(א1) לחוק הירושה, התשכ"ה-1965. טענותיו המשפטיות העיקריות של המתנגד מתמקדות בהשפעה בלתי הוגנת ואי כשרות לצוות.

רקע עובדתי

1. המנוחה ילידת שנת 1936 הלכה לבית עולמה ביום 21.4.2016 כאשר היא בת 80 שנים.
2. ביום 23.6.2008 כשמונה שנים טרם פטירתה ערכה המנוחה צוואה עליה חתמה בבית-הדין הרבני.
3. המנוחה אלמנה במותה הותירה אחריה 3 ילדים:
(א) מר י.ל. - מבקש צו קיום הצוואה (להלן - "המבקש").
(ב) מר ע.ל. - המתנגד לבקשה לצו קיום צוואה (להלן - "המתנגד").
(ג) וגברת ה.פ.ו.
4. שני האחים, תאומים, התגוררו יחדיו בבית האם באמצע שנות ה-90, עזב המתנגד את הבית בהיותו כבן 20. המבקש נותר להתגורר עם אמו עד למועד פטירתה.
5. ביום 23.6.2008 ערכה המנוחה צוואה בבית הדין הרבני. במסגרתה צוותה המנוחה את כל רכושה למבקש.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 47613-06-17 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 47575-06-17 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 47550-06-17 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

6. ביום 21.6.2017 הוגשה תגובתו של ב"כ היועץ המשפטי לממשלה במשרד האפוטרופוס הכללי, לפיה אין בדעתו להתערב בהליכים מושא התובענה.

7. במסגרת התיק ניתנו צווים לכל המוסדות הרפואיים, בנקים, המוסד לביטוח לאומי, לשכות הרווחה משנת 2006 ועד למועד פטירתה של המנוחה.

טענות הצדדים

8. המתנגד טען לקיומה של השפעה בלתי הוגנת אותה הפעיל המבקש, על אמם המנוחה לאורך כל השנים ואשר יש בה לטענתו, כדי להביא לפסלות הצוואה. לטענתו המנוחה פיתחה תלות רבה במבקש על בסיס יומיומי בכל המישורים לנוכח היותה אישה חולנית אשר סבלה מבעיות רפואיות רבות ומגוונות. מגוריהם המשותפים של המבקש והמנוחה עד ליום פטירתה, היוו קרקע בטוחה להשגת אותה השפעה בלתי הוגנת במטרה לזכות בעיזבונה. לחיזוק טענותיו חזר המתנגד על טענתו כי המבקש הוא שהביא את המנוחה לבית-הדין הרבני כדי לחתום על הצוואה.

9. במהלך השנים החל המבקש להתקרב אל הדת ובסופו של דבר חזר בתשובה. לטענת המתנגד חזרתו בתשובה של המבקש הובילה להיווצרותו של סכסוך בין השניים ולפגיעה משמעותית במערכת היחסים ביניהם. כל מפגש בינו לבין המבקש הפך למריבה המלווה בצעקות, אלימות מילולית, איומים ואף הגיעה לעיתים לכדי אלימות פיזית. נוכח האמור ולצד העובדה שהמבקש מעולם לא עזב את בית המנוחה, הפכו עד מהרה ביקוריו המשפחתיים של המתנגד בבית המנוחה לשדה קרב של ממש ולמאבק בין האחים, במסגרתו נדרש מהמתנגד שיחדל להגיע לבית אמם.

10. בשנת 2005 המנוחה פנתה למתנגד וביקשה ממנו לנסות ולצמצם את ביקוריו בביתה על-מנת שלא לעורר מהומות מיותרות ועל מנת שלא לגרום להידרדרות נוספת במצבה הנפשי והבריאותי.

11. המתנגד טען כי יש לפסול את צוואת המנוחה לנוכח השפעה בלתי הוגנת מצד המבקש, אשר התגורר עם האם בביתה ודאג להרחיקה מעיני הקרובים אליה. המנוחה התגוררה בקומה שנייה בבניין ללא מעלית, כך שכמעט ולא הייתה מסוגלת לצאת את פתח ביתה ולפיכך, פתחה תלות כמעט מוחלטת במבקש. עוד טען המתנגד, כי המבקש ניסה למנוע ממנו מלהגיע לבית המנוחה ואף למנוע מהאם מלנהל כל קשר חיצוני עם בני המשפחה. גם כאשר שהתה המנוחה בבית החולים טרם פטירתה ניסה המבקש להסתיר מבני המשפחה את עצם אשפוזה.

12. עוד טען המתנגד, כי המבקש לקח חלק בעריכת הצוואה מתוך רצון לנשל את יתר המשפחה מכל חלק בעיזבון. לנוכח העובדה שהמנוחה סבלה במשך שנים רבות מדמנציה אשר פגעה בזיכרונה ובשיקול דעתה. לטענתו המנוחה היתה צריכה לעבור בדיקה פסיכו-גריאטרית טרם עריכת הצוואה.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 17-06-47613 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 17-06-47575 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 17-06-47550 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

בשנת 2015 כאשר המנוחה כבר הייתה במצב סיעודי לחלוטין היא הועברה על ידי המבקש לבית אבות בעוד הוא נותר להתגורר בדירתה. אשר-על-כן, טען המתנגד כי מכלול הנסיבות מצביעות בבירור על שלילת רצון המנוחה ומטיל ספק אשר ליכולתה להפעיל שיקול דעת במועד הסמוך למותה לנוכח תלותה האבסולוטית במבקש.

13. מנגד טען המבקש כי לא היה שותף לעריכת הצוואה ולא נעשה כל ניסיון מוקדם מצדו להשפיע על המנוחה. כלל המסמכים הרפואיים מהתקופה הרלוונטית אשר הומצאו לבית המשפט, הצביעו על בעיות רפואיות רגילות, אורתופדיות בעיקרן ושללו כל אזכור לקיומה של דמנציה או בעיה קוגניטיבית. נוכח האמור, שלל המבקש את גרסתו של אחיו המתנגד להשתלשלות האירועים וטען כי רצונה של האם המנוחה בא לידי ביטוי במסגרת צוואתה. למנוחה הייתה בת נוספת שלא הייתה עמה בקשר מזה שנים רבות וגם היא לא הוזכרה כלל במסגרת הוראות הצוואה.

14. המבקש טען כי כלל לא ידע על כוונתה של המנוחה לערוך צוואה וכי הדבר נודע לו רק מספר שנים לאחר מכן מפיה. הטענה לפיה הוא היה זה אשר ליווה את המנוחה לבית-הדין הרבני ביום עריכת הצוואה איננה נכונה. המנוחה הייתה אישה בריאה הן בגופה והן בנפשה, הגיונית ובעלת שיקול דעת עצמאי. העובדה שעסקינן בצוואה שנערכה בפני רשות רק מחזקת את הסברה לפיה המנוחה ערכה וחתמה על צוואתה בחופשיות ומרצונה הטוב.

15. המבקש טען, כי מערכת היחסים שבין המתנגד למנוחה היתה עכורה. המנוחה בקשה מהמתנגד לא להגיע יותר לביתה וזאת מהטעם כי המתנגד היה מצוי בחובות כספיים כבדים. בעקבות כך הגיעו לביתה של המנוחה מעקלים ללא הרף היות והמתנגד ציין את כתובת מגורי המנוחה כמקום מגוריו. בעקבות כך נאלצה המנוחה לפנות לבית המשפט ביום 11.8.2008 ולהגיש תובענה לפסק דין הצהרתי. ביום 6.9.2009 כשנה לאחר עריכת הצוואה התייצבה המנוחה לבדה בבית המשפט ללא נוכחות המבקש או המתנגד ואמרה את הדברים הבאים:

”ע. הוא הבן שלי ולא העביר את הכתובת למרות שעזב את הבית לפני 11 שנים. הוא עבר והוצאה לפועל הגיעו אליי הביתה. אני לא צריכה לשאת בעונש כשהוא הרמאי. הוא חייב לי ולאח שלו כספים. אני גרה ב (ההדגשות שלי אי א' סי).”

16. אפנה לעדותו של המתנגד בעניין זה (ראו: עמוד 11 לפרוטוקול הדיון מיום 21.10.2018 שורה 29 ועד לעמוד 12 שורה 9):

”ש. היה הליך בביהמ”ש שאמך הגישה נגדך שאתה משיב לא הגעת?”

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 47613-06-17 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 47575-06-17 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 47550-06-17 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

- ת. לא הגיע לי מכתב הביתה. זה היה לפני הצוואה. היא לא ידעה מה היא עושה, היתה עדיין השפעה עליה. זה היה אחרי הצוואה. הצוואה מ 2008. הדיון אחרי הצוואה. החובות והעיקולים הוי קודם.
- ש. הגיעו אליה חובות הביתה גם ב 2008.
- ת. אני לא התגוררתי בבית. אני בן אדם נשוי, גרוש, הגיעו אלי לא הייתה כתובת שלה, לא מצאו אותי אז הגיעו אליה.
- ש. אתה מבין שהיא קיבלה מכתבים בגללך, ואז היא הגישה בקשה לביהמ"ש. ההליך מ 2008. מתי הוא נפתח?
- ת. יכול מאוד להיות שזה היה בסמוך לצוואה. החובות על שמי ולא על שמה" (הדגשות שלי אי א' סי').

17. הנה כי כן, המנוחה היתה כשרה וידעה לבצע פעולות משפטיות ואף התניידה בכוחות עצמה לבית המשפט. כך שטענתו של המתנגד לפיה המנוחה היתה חסרת כשרות משפטית וניידות באותה העת דינה להידחות. די בדברים אותם אמרה המנוחה בדיון בבית המשפט על אודות בנה המתנגד כדי להבין כי הצוואה היה רצונה החופשי וכי במועד עריכתה היתה כשירה והבינה היטב את המצב המשפטי לאשורו. משכך גם בנוגע לטענה כי המבקש השפיע השפעה בלתי הוגנת על המנוחה אינה משקפת את המציאות כפי שהיתה באותה העת. דווקא מעשיו של המתנגד באותה העת הם אילו אשר גרמו להדרתו מהצוואה ואשר השפיעו על מהלכיה של המנוחה בעת עריכת הצוואה. התובענה שהגישה המנוחה היתה כנגד 12 נתבעים, שכנראה חלק מהם פתחו הליכי הוצאה לפועל והטרידו את מנוחתה בתקופה הרלוונטית. המתנגד מטעמיו הוא בחר שלא להתייצב לדיון בתובענה שהגישה המנוחה. בית המשפט התרשם מדבריה של המנוחה ונתן פסק דין לטובתה. די בדברים הללו ובמסמכים הרפואיים שצורפו לתיק כדי לשמוט את הקרקע מטענותיו של המתנגד. אך למעלה מן הצורך אמשיך ואדון בטענותיו אחת אחת.

דיון והכרעה

18. השאלה הראשונה העומדת להכרעה בכל הנוגע לתוקפה של צוואה היא האם הצוואה אכן משקפת את רצונו וגמירות דעתו של המצווה. אכן, ברצון לבד אין די ויש צורך בקיומה של צוואה באחת מהדרכים הקבועות בחוק (צוואה בכתב יד, צוואה בעדים, צוואה בפני רשות או צוואה בעל פה), כשלא ניתן להתעלם מהדרישות הצורניות לגבי כל סוג של צוואה, כמו גם מחשיבותן הראייתית לבירור כוונת המצווה שהצהרתו בצוואה היא פעולה משפטית חד צדדית (דנ"א 7818/00 אהרן נ' אהרוני, פ"ד נט(6) 653). ואולם, סעיף 25 לחוק המעניק בכורה להגשמת רצונו של המצווה קובע כי אם נתקיימו "מרכיבי היסוד" שבכל סוג של צוואה, אזי אם שוכנע בית המשפט שהצוואה משקפת

4 מתוך 20

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 47613-06-17 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 47575-06-17 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 47550-06-17 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

את רצון המצווה וגמירות דעתו, רצון המצווה גובר על הפגמים הצורניים שנפלו בעריכת הצוואה (ע"מ י-ם) 729/05 סובול נ' לויטין (8.8.2005); ש' שילה, פירוש לחוק הירושה, תשכ"ה-1965, תשנ"ב, כרך ראשון, עמ' 227; ש' שוחט, מ' גולדברג, י' פלומין, דיני ירושה ועיזבון, מהדורת תשס"ה, עמ' 83).

19. עניין לנו בהתנגדות לצו קיום צוואת המנוחה, בטענה שזו איננה תקפה לנוכח ההשפעה הפסולה אותה הפעיל המבקש על המנוחה במהלך השנים בהן חי עמה. השפעה זו כך לטענת המתנגד, הובילה את המנוחה, לערוך צוואה אשר הלכה למעשה כלל לא שיקפה את רצונה באותה העת.

20. למול טענת המתנגד ניצב מכשול לא פשוט, שכן לא רק שהמנוחה ערכה צוואה על פי הוראות חוק הירושה, התשכ"ה-1965 (להלן - "חוק הירושה") היא בחרה לערוך ולחתום על צוואתה בפני בית הדין הרבני על פי להוראות סעיף 22 לחוק הירושה:

"(א) צוואה בפני רשות תיעשה על ידי המצווה באמירת דברי הצוואה בעל-פה בפני שופט, רשם רשות של בית משפט, או רשם לענייני ירושה, או בפני חבר של בית דין דתי, כמשמעותו בסעיף 155, או בהגשת דברי הצוואה בכתב, על ידי המצווה עצמו, לידי שופט או רשם של בית משפט, רשם לענייני ירושה או חבר בית דין דתי כאמור.

(ב) דברי הצוואה כפי שנרשמו על ידי השופט, הרשם של בית המשפט, הרשם לענייני ירושה או חבר בית הדין הדתי או כפי שהוגשו לידו, ייקראו בפני המצווה, הוא יצהיר שזו צוואתו, והשופט, הרשם של בית המשפט, הרשם לענייני ירושה או חבר בית הדין הדתי יאשר על פני הצוואה שהיא נקראה ושהמצווה הצהיר כאמור" (הדגשות שלי, אי א' ס').

21. לעניין המקרה שלפניי, לא ניתן להתעלם מקיומה של צוואה אשר נחתמה לפני בית-דין רבני, כאשר המנוחה התייצבה לפני הדיונים אשר אף התרשמו ממצבה של המנוחה באותה העת והצהירה כי זהו תוכן צוואתה אותה ערכה מתוך רצונה הטוב והחופשי. לכך יש נפקות.

22. נקודת המוצא ממנה יש להתחיל את הדיון נוגעת לעקרון של כיבוד רצון המת. שכן ההנחה היא כי צוואה מבטאת את רצונו האמתי והכנה של המצווה אשר לאופן בו יחולק עיזבונו לאחר לכתו מן העולם ואת האוטונומיה של המצווה כפרט ואת זכות הבעלות על קניינו (ראו: דנ"א 7818/00 יוסף אהרן נ' אמנון אהרוני, נט (6) 653; בע"מ 4990/12 מיכאל זילברסון נ' חנן זילברסון (13.11.2012)).

היטיב לסכם עקרון זה כבוד הנשיא השופט אהרון ברק (ראו: אי ברק, פרשנות במשפט, כרך חמישי, פרשנות הצוואה 58,59 (תשס"א):

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 17-06-47613 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 17-06-47575 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 17-06-47550 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

"זהו עיקרון ידוע של המשפט העברי, ולפיו 'מצווה לקיים דברי המת'. הוא מהווה חלק מתרבותנו הכללית והמשפטית. הוא נגזר מהאוטונומיה של הרצון הפרטי, המהווה חלק מהזכות החוקתית בדבר כבוד האדם. הוא מתבקש מזכות הקניין, שזכתה להגנה חוקתית בישראל. על הפרשן לשקף חשיבות חוקתית זו של הצוואה. עליו לעשות כל מאמץ לקיים את הוראות הצוואה ולא להביא לביטולן; עליו לנקוט את כל האמצעים כדי להביא הגשמת רצונו ה'אמיתי' של המצווה". (ההדגשות שלי א' א' ס')

23. על רקע זה, בבוא בית המשפט לבחון את תוקפה של צוואה עליו ראשית לכבד את רצון המצווה ולהימנע ככל הניתן מפגיעה בחופש הציווי. כפועל יוצא מכך, ככלל ימעט בית המשפט לשנות או לבטל צוואתו של אדם, ואילו המתנגד לקיומה של אותה צוואה יאלץ להרים נטל כבד ביותר לצורך הוכחת טיעונו (ראו: ע"א 5185/93 היועץ המשפט לממשלה נ' רינה מרום, מ"ט (1) 318; ע"א 724/87 ורדה כלפה (גולד) נ' תמר גולד, מח (1) 22; בע"מ 11116/08 פלוני נ' אלמוני (5.7.2012)).

24. טענת המתנגד לפיה על בית המשפט לקבל את התנגדותו ולהורות על ביטול הצוואה, מושתתת על שתי עילות משפטיות המנויות בחוק הירושה - האחת, היא קיומה של השפעה בלתי הוגנת מצד המבקש כלפי המנוחה - עורכת הצוואה; ואילו השנייה, נוגעת להתערבותו של המבקש בתוכן הצוואה. שתי העילות המשפטיות תיבחנה להלן.

העילה הראשונה - קיומה של השפעה בלתי הוגנת

25. האם בעת עשיית הצוואה הייתה המנוחה נתונה להשפעה בלתי הוגנת מצד המבקש? כדי להכריע בשאלה זו, נדרש לברר תחילה ברמה העובדתית האם אכן התקיימה השפעה כלשהי מצד המבקש כלפי אמו עורכת הצוואה. אם בחינת העובדות תלמד כי אכן התקיימה השפעה כאמור, תתבצע בחינה נוספת ברמה הערכית והנורמטיבית לצורך הקביעה אם אכן ההשפעה הגיעה לכדי "השפעה בלתי הוגנת" כניסוחה בסעיף 30 לחוק הירושה (ראו: ע"א 4902/91 גודמן נ' מוסאיוף, מט (2) 441, 448-450).

26. סעיף 30 לחוק הירושה קובע כי הוראת צוואה שנעשתה מחמת השפעה בלתי הוגנת - בטלה:

"אונס איום וכו'

30. (א) הוראת צוואה שנעשתה מחמת אונס, איום, השפעה בלתי הוגנת, תחבולה או תרמית - בטלה.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 17-06-47613 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 17-06-47575 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 17-06-47550 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

(ב) הוראת צוואה שנעשתה מחמת טעות - אם אפשר לקבוע בבירור מה היה המצווה מורה בצוואתו אילמלא הטעות, יתקן בית המשפט לפי זה את דברי הצוואה; אם אי-אפשר לעשות כן - בטלה הוראת הצוואה".

27. נטל ההוכחה לקיומה של השפעה בלתי הוגנת מוטל על הטוען לקיומה של אותה השפעה ולפיכך, כל ספק שיוותר בתום הליך בחינת הראיות והעדויות על פי אופן שתואר לעיל יפעל לטובת המבקש. לשם הרמת נטל ההוכחה על הטוען להציג ראיות משמעותיות בבית המשפט (ראו: ע"א 245/85 אנגלמן נ' קליין, מג (1) 772, 778; ע"א 3828/98 מיכקשווילי נ' מיכקשווילי, נד (2) 337, 342).

28. לטענת המתנגד "המנוחה הייתה מנותקת מקשרים עם אחרים והייתה תלויה תלות גמורה בתובע, אשר שלט בחייה ביד רמה והכתיב לה עם מי לדבר ועם מי להיפגש ובכך בודד אותה מכל קשר עם העולם" (ראו: סעיף 15 לסיכומי המתנגד). אין מחלוקת בנוגע לעובדה שהמבקש התגורר בבית המנוחה עד למועד פטירתה. טענה זו של המתנגד אינה נמצאת בחלל ריק. אלא יש לבחון אותה לנוכח הממצאים והמצב העובדתי ששררו באותה העת. משעה שהמנוחה הגישה בחייה תובענה לבית המשפט כנגד המתנגד בשל נושים שהתדפקו על דלתה וחיפשו את המתנגד סבורני, כי עריכת הצוואה כפי שנעשתה ונישולו של המתנגד מצוואתה היו תוצאה ישירה של הסכסוך המשפחתי ששרר באותה העת והחובות הכספיים של המתנגד ולא ידו של המבקש בדבר.

29. בע"א 2500/93 יעל שטיינר נ' המפעל לעזרה הדדית של ארגון עולי מרכז אירופה, נ (3) 338, 344, נקבע כי ניתן ללמוד על קיומה של השפעה בלתי הוגנת על המצווה, בין היתר, על פי מצבו הפיזי, המנטאלי והנפשי; על פי מידת חולשתו והתלות אותה פיתח בזולת; על פי מערכות היחסים בינו לבין הסובבים אותו; מידת ניתוקו מהסביבה וכיוצא באלה. נסיבות אלה עשויות להשפיע על רצונו החופשי של המצווה ואובדן שליטתו על עתידו.

30. אימתי תיחשב השפעה על מצווה להשפעה בלתי הוגנת? ההלכה הפסוקה התוותה ארבעה מבחני עזר להכרעה בשאלה האם דינה של צוואה להתבטל נוכח השפעה בלתי הוגנת. מבחן העזר הראשון נוגע לבחינת עצמאותו הגופנית והשכלית של המצווה; מבחן העזר השני הוא מבחן התלות והסיוע בין הזוכה לבין המצווה; מבחן העזר השלישי דן בקשרי המצווה עם אחרים זולת הזוכה על-פי הצוואה; מבחן העזר הרביעי בוחן את נסיבות עריכת הצוואה, לרבות מידת מעורבותו של הזוכה בעריכתה (ראו: דני"א 1516/95 מרום נ' היועץ המשפטי לממשלה, נב 2, 813). מקום בו ייקבע כי מבחני העזר הללו אכן מתקיימים תקום חזקה לכאורה בדבר קיומה של השפעה בלתי הוגנת, המעבירה את נטל הבאת הראיות לעבר המבקש לשם סתירתה. עתה אבחן את הטענה בדבר קיומה של השפעה בלתי הוגנת על המנוחה לנוכח מבחני העזר שקבעה הפסיקה.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 17-06-47613 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 17-06-47575 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 17-06-47550 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

31. מבחן העזר הראשון בודק את מידת עצמאותו הגופנית והשכלית של המצווה - בהקשר זה נדרש לבחון האם המצווה בתקופה הרלוונטית לעשיית הצוואה היה עצמאי הן מהבחינה השכלית הכרתית והן מהבחינה הפיזית. הדגש הוא על העצמאות השכלית-הכרתית כאשר בתוך כך, ייתכן שעצמאות זו תחפה על קיומה של תלות פיזית לצורך קביעת כושרו של המצווה (ראו: ת"ע (ת"א) 47214-07-12 א' ל' נ' ש' א', פסקה 95 (17.1.2016)).

32. בסעיף 16 לסיכומי טען המתנגד כי "באותה התקופה, עת ערכה המנוחה את הצוואה, היא הייתה אישה מבוגרת הסובלת מבעיות רפואיות גופניות ונפשיות מרובות, נטלה תרופות רבות באופן כרוני וסבלה ממגבלה בהליכה, כזאת שהביאה אותה להחליף ברך חודשיים לאחר עריכת הצוואה והכל לאור מגבלותיה הפיזית והכרבים העזים מהם סבלה". כתמיכה לטענתו, צירף המתנגד את המסמכים הרפואיים אשר נערכו בשנים הסמוכות למועד עריכת הצוואה.

33. עיון בהיסטוריה הרפואית של המנוחה ובפרט בתקופה הסמוכה לעריכת הצוואה מעלה כי לאורך השנים, המנוחה סבלה מכאבים ברגליה אשר הובילו אותה לבסוף לעבור ניתוח להחלפת מפרק הברך. בגיליון הרפואי מיום 17.6.2008 ימים ספורים טרם מועד עריכת הצוואה, צוין כי המנוחה סובלת מ"כאבים בגב התחתון, כאב קבוע, לרוב הגב התחתון, במנוחה ובתנועה קושי ניכר בשינוי תנוחה, כפיפה לפני מוגבלת מאוד. הפרעה תפקודית בחיי היום יום כמו עבודות בית, שטיפת רצפה, שחיבת מצרכים, הליכה ממושכת אף היא מוגבלת. הכאב הנוכחי החל לפני כחודש, פתאומי ללא שינוי עד היום" (ראו: נספח ב' לסיכומי המתנגד, דף 111).

34. ממכלול המסמכים הרפואיים אשר צורפו לתיק בית המשפט לא היה כל מסמך אשר הטיל דופי אשר למצבה הקוגניטיבי של המנוחה או להעדר יכולתה לערוך צוואה. כל המסמכים הרפואיים נוגעים אך ורק לבעיות אורתופדיות מהן סבלה המנוחה. לא מצאתי כל קשר בין בעיות אלה לבין יכולת לערוך צוואה.

35. פרט להפניית המנוחה לפגישה עם עובדת סוציאלית, לא מצאתי בחומר הרפואי כל אזכור להפניות למומחים אחרים כגון פסיכולוג, נירולוג או פסיכיאטר או כל מסמך אחר הקשור למצבה הקוגניטיבי. חרף קשייה הגופניים הפיזיים בעקבות ניתוח שעברה מספר חודשים לאחר עריכת הצוואה לא סבלה המנוחה מבעיה רפואית כזאת שפגעה בכושרה השכלי.

36. סעיף 26 לחוק הירושה, קובע כי "צוואה [...] שנעשתה בשעה שהמצווה לא ידע להבחין בטיבה של צוואה - בטלה". לנוכח לשון הסעיף על בית המשפט לבחון מה היה מצבה הנפשי, המנטלי והגופני של המנוחה במועד עשיית הצוואה והאם היה במצב זה כדי להשפיע על יכולתה "להבחין בטיבה של צוואה" (ראו: ע"א 1212/91 קרן לב"י נ' פליציה בינשטוק, מח (3) 705 (להלן - "פסק דין קרן לב"י").

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 47613-06-17 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 47575-06-17 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 47550-06-17 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

37. **כיצד נבחנת כשרותו של מצווה להבחין בטיבה של צוואה?** לצורך כך, התוותה הפסיקה שלושה פרמטרים עיקריים: האחד, מודעותו של המצווה לעצם עריכת הצוואה; השני, מודעותו של המצווה להיקף רכושו; ולבסוף, מודעותו של המצווה לתוצאות עשיית הצוואה ביחס ליורשיו (ראו: ע"א 851/79 **שולמית בנדל נ' זורון בנדל**, לה (3) 101, 105, להלן - "**פסק דין בנדל**"). נטל השכנוע בדבר היעדר הכשרות לצוות מוטל על הטוען לכך, קרי, על המתנגד, והמדובר בנטל כבד שעליו להרים, כזה המחייב הבאת "ראיות ממשיות וברורות" (ראו: בע"מ 3539/17 **פלונית נ' פלוני** (11.6.2017) ופסק הדין אשר ניתן בבית המשפט קמא בעמ"ש (חיפה) 27565-09-16 ל.ג.נ' ע.ד. (2.4.2017); ופסק הדין **קרן ליב"י**, בעמוד 734).

38. במסגרת בחינת כושר ציוויה של המנוחה על בית המשפט להתייחס למועד עריכת הצוואה (ראו: רע"א 7019/94 **גדעון ליפבסקי נ' עמליה דן** (6.1.1997)). הנתונים הרפואיים הצביעו אמנם על קשיים פיזיים שהתלוו להליך החלמתה של המנוחה, שרק הלכו התעצמו לנוכח תנאי מגוריה והעיבו על עצמאותה אך הכל כאמור במועדים שלאחר עריכת הצוואה.

39. המתנגד בחר שלא לדרוש מינוי מומחה לשם בדיקת המסמכים הרפואיים ולא בכדי. כפי שעולה מהמסמכים אין בנמצא מסמך הנוגע למצבה המנטלי של המנוחה אלא רק למצבה האורתופדי. אין די בקיומה של מחלת נפש בלבד או בקיומו של מצב נפשי מעורפל כדי להוביל לפסלות הצוואה, שכן על פי הפסיקה נדרש להצביע על קשר סיבתי בין אותו מצב נפשי בו נתון היה המצווה במועד עריכת צוואתו לבין הוראות הצוואה עצמה אך כאמור טענות אילו אינן מתאימות למקרה שלפניי (ראו: **קרן ליב"י**, עמוד 733, 738; עמ"ש 55536-12-14 ר' ז' נ' ר' א' (לא פורסם, 6.3.2016); ש' שוחט "פגמים בצוואות", מהדורה שניה (תשס"א-2001), עמוד 64-57 (להלן - "**שוחט**").

40. חרף מצבה הבריאותי הפיזי לא הוכחו פגמים במצבה הקוגניטיבי של המנוחה בסמוך למועד עריכת הצוואה. בהעדר כל מסמך רפואי אחר המלמד על פגם בכשירותה של המנוחה בעת עריכת הצוואה או על קושי להביע את רצונה ובשים לב לכך שהמתנגד בחר לסמוך טענותיו על החומר הרפואי בלבד, מבלי להסתייע בשירותיו של מומחה רפואי, אין הוא יכול להעלות בהקשר זה, יותר מאשר ספקות חמורים ובכך, אין די כדי לצלוח את מבחן העזר הראשון. הנה כי כן, לא נותר לי אלא לדחות את טענתו בדבר אי כשרותה של המנוחה לערוך צוואה.

41. **מבחן העזר השני בוחן קיומה של תלות בין הזוכה לבין המצווה** - כפי שצוין לעיל, המנוחה והמבקש התגוררו יחדיו בביתה עד למועד פטירתה. בהקשר זה העלה המתנגד טענות חוזרות ונשנות בדבר ניסיונותיו לשקם את היחסים עם המבקש במטרה להקל על סבלה של אמו, ועל הסירוב העיקש בו נתקל לכל אפשרות של פיוס בכל פעם שהגיע לבקר בבית אמו. עוד טען המתנגד כי המבקש אסר עליו להגיע לבית המנוחה בטענה כי ביקוריו עלולים לפגוע בבריאותה ובכך, בודד אותה למעשה מילדיה ומשאר העולם. אפנה בעניין זה לדברי המתנגד כפי שהובאו בסעיף 24 לסיכומי:

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 47613-06-17 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 47575-06-17 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 47550-06-17 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

"עד לפטירתה התגוררו המנוחה והתובע יחד, ללא כל דייר נוסף בדירה, במשך למעלה מ-50 שנים, לתובע אין ילדים או אישה אשר עמה חלק את חייו והקשר היחיד המשמעותי שלו היה עם המנוחה, קשר תלתי ואף חולני, כזה המרחיק אותה מכל קשר עם העולם החיצון, ראייה לכך היא בחגים, אותם חגגה רק עם התובע, או בבית חב"ד, לשם לקח אותה התובע, על אף שיש לה שני ילדים נוספים ומשפחה רחבה ולמרות שלא הייתה אישה דתייה". (ההדגשות שלי א' א' ס').

42. פרט לבידודה המתמשך הנטען ציין המתנגד כי ברבות השנים, החל המבקש להשתלט על בית המנוחה תוך שהוא מנכס לעצמו את חשבונות הבנק שלה וחי למעשה על חשבונה. בהקשר זה אפנה לדבריו של המתנגד מתוך דיון ההוכחות מיום 21.10.2018 (ראו: עמוד 14 לפרוטוקול הדיון, שורות 4-9):

"ש. מתי הבנת שהוא לקח שליטה על הבית?

ת. בצוואה. שהיא נפטרה. נפל לי האסימון, לא האמנתי היו לי חובות אבל דיברתי איתה. תמיד הייתי בקשר איתה, רק אמא ביקשה ממני להמעיט ביקורים בבית כי יצרתי מתחים, וגם ככה היה לה לחץ דם, כל פעם שהייתי בא הייתי מעלה לה לחץ בית, הייתי רב איתו, הוא לא עובד ולומד, הוא נתפס בלימודי תורה. במקום לעבוד הוא הולך ללמוד תורה, כי אמא מפרנסת".

ובהמשך, עמוד 19, שורות 26-29:

"ש. מה לגבי חשבונות בנק מי טיפל בהם?

ת. היה לי חשבון בבנק לאומי ולאחר מכן אני לא רוצה לדבר, פתחתי חשבון בנק הדואר ומשם ניהלתי את הכל, עד שאמא חלתה בחנוכה ב 2015, היא קרסה, יצאנו החוצה מהבית ומאז לא חזרה הביתה. המלצה של העו"ס לקחת את הניהול בחשבון שלה. נכנסתי כשותף לחשבון".

ובהמשך, עמוד 20, שורות 8-13:

"ש. היית שותף עם אמא בחשבון ב באילו שנים?

ת. 2015.

ש. ומי ניהל את החשבון בפועל?

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 47613-06-17 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 47575-06-17 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 47550-06-17 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

ת. היא נפטרה ב 24.4.2016. נכנסה לבית חולים ב 12.2014, חנוכה
תשנ"ה. היא נפלה מהמיטה, הרגל התנפחה לה. סוף 2014 היא
יצאה מהבית ולא חזרה. נפטרה שנה וחצי לאחר מכן. אני נכנסתי
חודשיים לאחר מכן לחשבון, בהמלצת העו"ס". (ההדגשות שלי א' א'
ס').

43. נתונים אלה מלמדים לטענת המתנגד, כי המנוחה נזקקה במצבה לסיוע והייתה תלויה במבקש
"תלות מוחלטת", אשר העיבה על רצונה הטוב והחופשי בעת עריכת הצוואה (ראו: סעיף 39 לסיכומי
המתנגד). ניסיונו הבלתי מתפשר של המבקש להרחקת המנוחה מהמתנגד ומכל יתר הסובבים אותה
מעידה על רצונו לשלוט בכל פרט בחייה, לרבות בכספים הרבים אותם קיבלה בירושה מקרוב
משפחתה. נוכח האמור טען המתנגד, כי יחסים תלתיים אלה אשר שררו בין המבקש למנוחה,
מצביעים על קיומו של "דפוס יחסים מיוחד" ועל ההשפעה העצומה של המבקש אשר הובילה את
המנוחה להוריש לו את עיזבונה.

44. בחינת טענות המתנגד מעלה כי הן אינן משתלבות עם חומר הראיות שהוצג ואף עומדות
בסתירה אליו. אין חולק כי מערכת היחסים בין המבקש למנוחה הייתה קרובה יותר מכל קשר אותו
ניהלה עם ילדיה האחרים, בין היתר, לנוכח המגורים תחת אותה קורת גג.

45. העדויות אותן הציג המתנגד בדבר כניסתו של המתנגד כשותף בחשבון הבנק של אמו בשנת
2015 אין להן כל קשר לטענות בדבר בטלות הצוואה היות וכולן נוגעות לתקופה מאוחרת יותר כ-7
שנים לאחר עריכת הצוואה. על רקע זה ניתן לומר, כי לא יחסי שליטה שררו בין המבקש למנוחה אלא
מערכת יחסים שהתאפיינה במתן סיוע ודאגה וכמשענת התמיכה העיקרית של המנוחה בשעת חוליה.
ראו לעניין זה, את עדותו של המבקש מתוך דיון ההוכחות (עמוד 21, שורות 21-24):

ש. היית שותף נכון ל 2005 בחשבון?

ת. לא. הצטרפתי לחשבון שנכנסה לאשפוז ממושך. בחיים לא תערבתי
לה בכסף שלה.

ש. ב 2015 אתה טוען שנכנסת לחשבון.

ת. כן. ב 2015 נכנסתי לכל החשבונות בנק של אמי המנוחה" (הדגשות
שלי, א' א' ס').

46. כלום מה מנע מהמתנגד, ככל שהתרשם באותה העת כי המבקש פועל מתוך מניעים נסתרים,
להתריע על כך לרשויות או לפתוח בהליכים משפטיים כנגדו? מקום בו סבור היה המתנגד בשעתו, כי
אלה היו פני הדברים מצופה היה ממנו להתערב בנעשה ולפעול לשינוי המצב. התנהגותו הפסיבית של
המתנגד לאורך השנים והיותו נוכח נפקד בחייה של אמו - אומרת דרשני. המתנגד הצהיר פעם אחר

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 17-06-47613 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 17-06-47575 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 17-06-47550 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

פעם כי לא ראה את אימו שנים טרם אשפוזה בבית החולים. במקום אחד נאמר 7-8 שנים ובמקום אחר 3-4 שנים. גם לכך יש נפקות.

47. דבריו של המתנגד מצביעים על דפוס חוזר ונשנה לפיו נהג לפנות לאמו כל אימת שנקלע למצוקה כלכלית או אישית. המנוחה היתה זו שדרשה מהמתנגד לא להגיע יותר לביתה וזאת בין היתר בשל החובות בהן הוא היה מצוי באותה העת עד שנאלצה לפנות לבית המשפט בעניין. כפי שנקבע בפסיקה, אין ביחסי קרבה כשלעצמם כדי ללמד על קיומה של תלות בין עורך הצוואה לבין הנהנה ממנה וברוח דומה, כי לא כל השפעה של הנהנה כלפי המצווה, תעלה בהכרח לכדי השפעה בלתי הוגנת. דומה שרב המרחק בין טענות המתנגד לפיהן המבקש דאג לבודד את המנוחה ולהרחיקה ממשפחתה ומהסובבים אותה ושלט למעשה בחייה, לבין תמונת המצב העובדתית כפי שעלתה מן הראיות ומן העדויות שנשמעו.

48. לסיום נקודה זו, אתייחס לטענת המתנגד לפיה יש בעובדה שהמנוחה לא קבעה בצוואתה כי ילדיה הנוספים יזכו לשקל אחד כדי להעלות דופי אשר לכוונתה להדירם לחלוטין מכל חלק בעיזבונה. ראשית, אין המדובר בחובה חקוקה שעל המצווה לעמוד בה. שנית, המעיין בסעיף (ז) לצוואת המנוחה, יגלה כי המנוחה ציינה במפורש כי "כל יורש עפ"י דין תורה שאינו נהנה מכוח צוואה זו יקבל מהעזיבון סך השווה למאה דולר". הוראה זו דווקא מלמדת כי המנוחה הייתה מודעת לקיומם של יורשים נוספים לעיזבונה.

49. מבחן העזר השלישי בוחן את קשרי המנוחה עם אחרים זולת המבקש. בהקשר זה, נקבע כי על בית המשפט לבחון את מידת התלות אותה פיתחה המנוחה במבקש כאשר ככל שיתברר כי בעת עריכת הצוואה היא הייתה מנותקת לחלוטין או למצער, כי קשריה עם אחרים היו מוגבלים ומועטים, אזי תתחזק ההנחה בדבר תלותה במבקש וזאת ללא קשר לגורם או לסיבה שהביאו לבידודו (ראו: ת"ע (ת"א) 12-07-47214 א' ל' נ' ש' א', עמוד 26 (17.1.2016)).

50. פרט לטענת המתנגד בדבר בדידותה של המנוחה, לא הובאה כל עדות או ראיה אחרת לתמיכה אשר יש בה כדי להצביע על ניתוקה של המנוחה מיתר העולם. כך למשל, ציין המתנגד עצמו כי את החגים נהגו המנוחה והמבקש לחגוג יחדיו בבית או בבית חב"ד. מעדות המבקש ניתן היה ללמוד כי המנוחה קיימה קשרי ידידות אף עם שכנתה. אין בידי להתייחס לתוכן העדות שכן לא צורף לתיק תצהיר מטעם השכנה והיא אף לא זומנה לעדות ואולם, יש בכך כדי לרמוז על קשרים נוספים אותם ניהלה המנוחה ולא כפי שנטען על ידי המתנגד (ראו: עמוד 22 לפרוטוקול הדיון מיום 21.10.2019, שורות 16-26):

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 17-06-47613 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 17-06-47575 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 17-06-47550 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

"השכנה אמרה שאמא אמרה לה שהיא רוצה לעשות צוואה. מה יש להזמין אותה לעדות. אז אני אביא אותה... אחרי פטירתה של אמי השכנה, אחרי הפטירה אמרה, אנחנו פוגשים אחד את שני, היא אומרת אני מתגעגעת לאמא שלך, היא מספידה כזה, ואמרה אני אמרתי לאמא שלך ללכת לבימ"ש ושהיא תכתוב צוואה. היא רק שנתיים אחרי זה סיפרה לי".

51. מעדות המבקש, אשר חי עם המנוחה עולה כי זו ניהלה אורח חיים עצמאי, לא נזקקה לעזרה חיצונית לשם תפקודה היומיומי, ובהחלט הייתה מסוגלת לנהל קשרים עם אחרים ולקיים פגישות מחוץ לכותלי ביתה. יתרה מזאת, כפי שהובא לעיל המנוחה הגישה תובענה נגד המתנגד ועוד 11 נתבעים נוספים כשנה לאחר עריכת הצוואה. נראה כי המתנגד קיבל את המצב כפי שהיה אותה העת בו המבקש אמון היה על הטיפול בענייני המנוחה. זאת בעוד המתנגד היה נוכח נפקד בחייה ועירב אותה בעל כורחה בצרותיו הכלכליות ובמצוקותיו לאורך השנים. משכך לא ברור, כיצד הגיע המתנגד למסקנה לפיה המנוחה לא ניהלה קשרים עם אחרים פרט למבקש במצב בו לא לקח חלק פעיל בחייה ולא הכיר את סדר יומה, בפרט שהודה כי לא היה איתה בקשר במשך שנים.

52. **מבחן העזר הרביעי בוחן את נסיבות עריכת הצוואה ואת מידת התערבותו של הזוכה בעריכתה.** על נסיבות עריכת הצוואה אותה ערכה וחתמה המנוחה כאמור לפני בית-הדין הרבני, לא ניתן היה ללמוד הרבה מתוך הראיות והעדויות בתיק. במסגרת סיכומיו חזר המתנגד על גרסתו לפיה מערכת היחסים התלוית בין המבקש למנוחה וניתוקה מן העולם מצביעים על התערבותו של המבקש באופן עריכת הצוואה והסעת המנוחה לבית הדין הרבני. אין בידי לקבל טענה זו שכן היא נשענת כולה על עדותו של המתנגד ואין לה פרט לכך על מה להסתמך.

53. הלכה פסוקה היא כי הימנעות מהבאת ראיה אשר יש בה כדי לתמוך בטענתו של בעל דין, תפעל לרעתו וייתכן שאף תפגום באמינות גרסתו (ראו: ע"א 83/3131 שטרנברג נ' צ'צ'יק, נו (1) 358). המתנגד נמנע מהבאת ראיות נוספות וחשובות לחיזוק טענותיו, כגון חוות-דעת רפואית בדבר מצבה של המנוחה במועד עריכת הצוואה; עדות מטעם הרופא אשר טיפל במנוחה בעת עריכת הצוואה; עדות מטעם האחות השלישית אשר אף היא לא זכתה בכל חלק בעיזבון. כאשר נשאל מדוע לא זימן את אחותו להעיד בבית המשפט ענה המתנגד כי **"היא לא הייתה בקשר עם הבית, עם אמא. אולי כתוצאה ממגננה על אמא שהוא בבית 30 שנה. אז הוא בודד אותה. לא זודים לא חברים"** (ראו: עמוד 14 לפרוטוקול הדיון מיום 21.10.2018, שורות 18-20). אפנה בהקשר זה, לעדותו של מר א.ב. חבר ילדותם של האחים אשר העיד לפני לגבי התרשמותו ממערכת היחסים שבין המנוחה לילדיה, אשר יש בה אף להעיד על נסיבות חייה של המנוחה בעת עריכת הצוואה (ראו: עמוד 18 לפרוטוקול הדיון מיום 21.10.2019, שורות 4-9):

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 47613-06-17 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 47575-06-17 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 47550-06-17 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

ש. איך התרשמת במערכת היחסים בין המנוחה אסתר לבין בנה י. ? זה מפתיע אותך שעשתה את כל הצוואה לי. ?

ת. הוא היה בלאגניסט מהחיים.

ש. זה יכול להפתיע אותך שלאור זה שהיו לו עיקולים היא עשתה דבר כזה ?

ת. לא נפלתי מהרגליים אבל זה לא הכי צודק בעולם (הדגשות שלי אי' א' ס').

ובהמשך, עמוד 18, שורות 27-31:

ש. עם האמא שוחחת בטלפון ?

ת. כן.

ש. מה היתה אומרת על ע. ?

ת. שהוא עושה לה צרות. אבל לא אישיות אלא נסיבתיות בגלל הבלאגן שהיה מסתבך, זה לא נעים אבל לא עשה שום דבר בכוונה. החיים לא היו נעימים (הדגשות שלי אי' א' ס').

54. טרם סיום נקודה זו ביחס לארבעת מבחני העזר ברצוני להפנות לת"ע (ת"א) 47214-07-12 א' ל' נ' ש' א', פסקה 95 (17.1.2016):

"אשר לשימוש במבחנים הללו, כמו גם במבחנים נוספים שנגזרים או מתחייבים מנסיבותיו של המקרה הנדון, קובע השופט מצא כי הוא ייעשה בזהירות רבה, תוך הבנה שבתלות כשלעצמה, אין משום ראייה מספקת לקיומה של השפעה בלתי הוגנת ואף לא להקמת חזקה בדבר קיומה. לא התלות היא העיקר, אלא ההסתברות שהתלות שללה את רצונו החופשי של המצווה. הוא הדין בכל המבחנים האחרים. תלותו של המצווה בסיועו של האחר, אינה בהכרח שוללת את רצונו החופשי. כך הוא גם ביחס לבחינת קשריו של המצווה עם אחרים ואף בהסקת מסקנות מנסיבות עריכת הצוואה. כן נקבע כי לצורך הכרה בקיומה של השפעה בלתי הוגנת אין הכרח כי יתקיימו כל המבחנים שפורטו לעיל. למעשה, די בקיומם של חלק מהמבחנים האמורים כדי להצביע על קיומה של השפעה כאמור ובמקביל רשאי בית המשפט לעשות שימוש במבחנים נוספים לגיבוש הכרעתו" (הדגשות שלי אי' א' ס').

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 17-06-47613 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 17-06-47575 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 17-06-47550 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

55. בבואי ליישם הדברים לנסיבות המקרה שלפניי, אני סבורה כי לא קמה במקרה שלפני חזקה בדבר השפעה בלתי הוגנת אשר יש בה כדי להוביל להיפוך נטל הבאת הראיות. חרף היות המבקש בנה של המנוחה, אשר קיים עמה מערכת יחסים הדוקה ואף התגורר עמה עד למועד פטירתה לא מצאתי כי התנהגותו ופעולותיו עלו כדי השפעה בלתי הוגנת כאמור. חשש לקיומה של השפעה בלתי הוגנת והעלאת סברות וחשדות בעלמא תוך הסתמכות על העובדה שנושלו יורשים לטובת זוכים אחרים אין די בהם כדי להביא לבטלותה של צוואה (ראו: ע"א 53/88 מנלה נ' ברנדווין, מו (1) 48, 51).

56. המתנגד לא היה בקשר רציף עם אמו לאורך השנים ובפרט בשנים האחרונות לחייה. בחינת קיומה של השפעה בלתי הוגנת צריכה להתבסס על אירועים שהתרחשו במועד עריכת הצוואה ולא על כאלה אשר התרחשו שנים לאחר מכן. לפיכך, מכלול הנסיבות מלמדות כי המנוחה הייתה כשירה בעת עריכת הצוואה. שכן פרט לבעיות אורתופדיות והכאבים מהם סבלה, לא ניתן היה ללמוד מהחומר הרפואי על שום בעיה קוגניטיבית.

57. המתנגד אשר טען בעדותו לקיומה של בעיה קוגניטיבית של המנוחה, טען כי בעיה זו התפתחה בסמוך למועד פטירתה ולא בסמוך למועד בו ערכה את צוואתה. כך שטענתה בדבר חוסר כשרות לצוות דינה להידחות על אתר. על רקע זה, אין בידי לקבל את הטענה בדבר התלות, הניתוק והבדידות של המנוחה שכן מהקשר הרופף שהתנהל בינה לבין המתנגד ספק בעיני אם ידע על קשרים כאלה ואחרים שהיו או שלא היו למנוחה. אף הטענה לפיה המבקש פעל להשתלט על כספה של המנוחה אין לה במה לאחוז שכן הגדרתו של המבקש כשותף בחשבון המנוחה נעשתה אך בשנת 2015 לאחר אשפוזה של המנוחה בבית חולים. המתנגד עצמו הודה כי במהלך השנים פנה מספר פעמים למנוחה כדי שתסייע לו כלכלית בשל החובות אליהם נקלע את המנוחה סירבה. דווקא מדבריו אילו של המתנגד ניתן ללמוד כי המנוחה הייתה כשירה וידעה לעמוד על דעתה. (ראו: עמוד 8 לפרוטוקול הדיון מיום 21.10.2018, שורה 20, ועד לעמוד 9, שורה 1):

ש"ש. מתי פעם אחרונה היית איתה בקשר טלפוני?

ת. אין לי מושג לפני 4 3 שנים אפילו.

ש. לפני הפטירה או מהיום?

ת. כל הזמן הייתי איתה בקשר. מתי? מתי שכבר היא איבדה כבר כיוון.

ש. מה זה איבדה כיוון?

ת. 3 שנים אחרונות לחייה היא התחילה להתדרדר. היא לא הייתה

קוגניטיבית.

ש. ואז לא צלצלת אליה?

ת. וודאי שכן. היא הייתה מרותקת למיטה.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 47613-06-17 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 47575-06-17 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 47550-06-17 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

- ש. למה לא פנית לבימ"ש?
- ת. טעות שלי. מה זה בימ"ש? אני לא מתבייש לומר אבל אני לא יודע מה, אני עובד ביום יום, אני מנהל משפחה מפרנס. אני גרוש היום. יש לי שלושה ילדים
- ש. אז כן שוחחתי עם אמא שלך, ולמרות זאת היא לא רצתה לסייע לך בבעיות הכלכליים שהיו לך?
- ת. נכון" (הדגשות שלי, א' א' ס').
- ובהמשך, בעמוד 9, שורות 26-31:
- ש. טענת שהיו לך חובות בהוצל"פ.
- ת. לא יודע אם היו לי, אבל היה פה ושם. לא יודע לומר אבל היה פה ושם.
- ש. מה זה חובות פה ושם?
- ת. 20 אלף 5 אלף.
- ש. וכל פעם שפנית לאמך היא סירבה לתת לך?
- ת. ממש כך" (הדגשות שלי א' א' ס').

העילה השנייה - האם נטל המבקש חלק בעריכת הצוואה?

58. סעיף 35 לחוק הירושה קובע כדלקמן:

"הוראת צוואה, פרט לצוואה בעל-פה, המזכה את מי שערך אותה או היה עד לעשייתה או לקח באופן אחר חלק בעריכתה, והוראת צוואה המזכה בן-זוגו של אחד מאלה - בטלה" (הדגשות שלי, א' א' ס').

59. הלכה היא, כי יש לפרש את הביטוי "לקח באופן אחר חלק בעריכתה" באופן דווקני ועל דרך הצמצום (ראו: ע"א 510/90 מרים כצנשטיין נ' חינה סידרנסקי, מה (2) 221; ע"א 529/69 אטי רוזנהויזר (או רוזנהאוזר) נ' רלף סידני כהן, כד (2) 93; ע"א 631/69 ישיבת מדרש פורת יוסף בישראל נ' יעקב חומי, כד (2) 105; ע"א 6496/98 מופק בוטו נ' סאמי בוטו, נד (1) 19; בע"מ 6349/08 פלוני נ' פלוני (2.2.2009); ע"א 707/76 דינה צארום נ' צפורה גורן, לב (3) 548; ע"א 99/86 מתתיהו זיידה נ' ריקה-רבקה זיידה, מ (3) 105; עמ"ש (י-ס) 13612-12-12 יוסרא דרויש נ' סאמי דרויש (15.7.2013)).

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 17-06-47613 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 17-06-47575 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 17-06-47550 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

60. הבחינה האם נטל הנהנה חלק בעריכת הצוואה תיעשה על פי נסיבותיו של כל מקרה ומקרה ועל פי אופן ולמידה בה נחזתה מעורבותו בתוכן הצוואה (ראו: ע"א 433/77 אליקים הררי נ' מרים הררי, לד (1) 776; ע"א 1079/92 ד"ר אברהם גדליה נ' נתון דאלי, מז (5) 431; פסק דין בנדל בו נקבע "מבחן השכל הישר"). עיון בפסיקה הרלוונטית מלמד כי בתי המשפט אכן פועלים באופן דווקני ומיישמים פרשנות מצמצמת בעת בחינת העובדות. כך למשל נקבע כי אף מקום בו הנהנה היה זה אשר הזמין את עורך-הדין שערך את הצוואה ואף שילם את שכר טרחתו; ואף מקום בו תוכן הצוואה נמסר לעורך-הדין שמונה לעריכתה על-ידי הנהנה, עדיין, אין פירושו של דבר כי האחרון בהכרח נטל חלק בעריכת הצוואה. דין זהה יחול אף מקום בו קיים הנהנה שיחות מקדימות בעניין הצוואה עם המצווה עצמו או עם עורך-הדין שערך את הצוואה (ראו: ע"א 7506/95 שוורץ נ' בית אולפנא בית אהרון, נד (2) 215; ע"א 148/96 בקשי נ' סלמן, נג (1) 843; ע"א 5869/03 נילי חרמון נ' בנימין גולוב, נט (3) 347; ע"א 2500/93 שטיינר נ' המפעל לעזרה הדדית של ארגון עולי מרכז אירופה, נ (3) 338; שוחט, עמוד 349-355; ע"א 760/86 גורי רוזן נ' לידיה שולמן, מג (3) 586). אם בכך לא די אציין עוד כי אף מקום בו נמצא כי הנהנה נכח בעת עשיית הצוואה, גם אז לא יהיה בכך די להוכיח שהוא נטל בהכרח חלק בעריכתה (ראו: ע"מ (נצ') 1028/07 אמנון שרוני ז"ל נ' חגי' עומרי (6.7.2008); שוחט, בעמוד 112-111).

61. לא מצאתי כי יש במכלול הראיות שהוצגו כדי להקים תשתית עובדתית מספקת לפיה פעילות המבקש, אם בכלל היתה כזאת, חרגה מהמותר והובילה להדרת המתנגד מצוואת המנוחה. פעולה כאמור תיחשב לחורגת מגבולות המותר רק מקום בו יוכח כי הנהנה שימש כ"מוציא והמביא" וכי מעורבותו הייתה רציפה ומתמדת עד למועד החתימה על הצוואה (ראו: ע"א 526/85 פוצ'קוב נ' פאר, מא (4) 835).

62. המתנגד לא העמיד כל תשתית עובדתית אשר לאופן בו נטל לטענתו המבקש חלק בעריכת הצוואה או למצער כל השערה אשר לאופן בו עשה כן. אף מעדותו של המתנגד עצמו לא עלה שמצבה הגופני של המנוחה בעת עריכת הצוואה הוביל אותה לפתח תלות כזו או אחרת במבקש. כמו כן, לא הובאו ראיות המלמדות על-כך שהמבקש ערך את הצוואה או היה "עד לעשייתה", ביטוי אשר פורש בפסיקה כעד הרשמי לצוואה על-פי סעיף 20 לחוק הירושה (ראו: ע"א 746/70 השכל נ' שומלו, כה (2) 654; שוחט, עמוד 344-345).

63. לא עלה בידי המתנגד להוכיח את מעורבותו הפעילה של המבקש בעריכת צוואת המנוחה וזאת, אף אם נניח כי המבקש היה מודע לכוונת המנוחה לערוך צוואה ואף אם תוכנה נועד לטובתו. ראו ת"ע (ב"ש) 14-07-38016 י.ז נ' ש.ז., פסקה 170 (25.3.2018):

"באשר למודעות המבקש לרצון המנוח לערוך צוואה. אינני מוציא מכלל אפשרות שהמבקש היה מודע לרצון זה. המנוח לא היה אדם צעיר, ואף לא

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 47613-06-17 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 47575-06-17 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 47550-06-17 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

היה באותה העת אדם בריא. כבר קבעתי שבין המנוח ובין המבקש היה קשר הדוק, והמבקש אף מודה כי המנוח הטיל עליו עוד בחייו לדאוג לענייניו לרבות להשכרת דירתו [...] אולם גם לו אניח כי מדובר בסתירה של ממש, אין בכך כדי להוות ראיה פוזיטיבית המלמדת על מעורבות של ממש מצד המבקש בעריכתה בפועל של הצוואה. לכל היותר ניתן לומר שכפות המאזניים בסוגיה העובדתית של מודעות המבקש לרצון המנוח לצוות לו רכושו מעויינות. המשמעות, בשים לב לנטל השכנוע בהקשרנו, ברורה" (הדגשות במקור).

64. התחושה שעלתה לכל אורך עדותו של המתנגד, הייתה כי הוא חש תרעומת בגין הדרתו מהעזבון אולם מבלי לקבל כל אחריות לכך. הבת השלישית של המנוחה אשר הודרה אף היא מהעזבון בחרה לא להצטרף כמתנגדת נוספת. המתנגד אף לא הביא אותה כעדה לתמיכה בטענותיו. מעדותו של המתנגד אף ניתן היה ללמוד כי התעקש לחזור לקשר עם אמו רק בשנת 2014, ב-6 שנים לאחר מועד עריכת הצוואה. אפנה בעניין זה לעדותו של המתנגד בעמוד 14 לפרוטוקול הדיון מיום 21.10.2018, שורה 32 ועד לעמוד 15, שורה 7:

ש"ש. תאשר לי בבקשה לגבי הקשר עם אמא? היא הייתה בבית חולים, ביקרת אותה? תוכל לדייק את הקשר שניסית ליצור שהיתה במצב לא טוב?

ת. זה היה בערך שנתיים לפני שנפטרה. אני הבנתי שאמא במצב גמור, טוטאלוסט אני מקבל מסרים, אני בן אדם רוחני, הרגשתי שאמא שלי במצב לא טוב. כל התקופה אני מנסה לתפוס את אמא להתקשר לראות משהו משו קצה חוט, כאילו איפה אמא, רק שהרגשתי שאני מתפוצץ ומתלאם, בערך ב 2014 משהו כזה, ראיתי שאני על סף שיגעון וטירוף, אמרתי לו עכשיו אתה אומר לי איפה אמא, הוא אמר לי מה אתה רוצה להחתיים אותה? יש לי 3 ילדים ואין לי אף משפחה, נשבע שזה מה שהיה. אמרתי לו אמא אי אפשר להחתיים אותה גם אם ארצה אם היא במצב טוטלוסט, ואז הוצאתי את הפרטים". (ההדגשות שלי אי' אי' סי')

סוף דבר

65. על רקע כל האמור, לא מצאתי כי יש לפסול את צוואת המנוחה שנעשתה בבית הדין הרבני מחמת השפעה בלתי הוגנת על פי סעיף 30 לחוק הירושה או כי יש לפסול אותה על פי הוראת סעיף 35 לחוק הירושה בשל מעורבות יתר או שהמנוחה היתה במצב של אי כשרות לצוות וזאת על פי סעיף 26 לחוק הירושה.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 17-06-47613 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 17-06-47575 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 17-06-47550 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

66. דווקא הראיות שהוצגו לפניי ובפרט התובענה שהמנוחה הגישה שנה לאחר עריכת הצוואה כנגד המתנגד מלמדות כי המנוחה הייתה עצמאית ובלתי תלויה בזולת במועד עריכת הצוואה. לא הוכח כי המבקש היה מעורב בהליך עריכת הצוואה. המנוחה לא הייתה מנותקת מסביבתה ולא הייתה תלויה תלות מקיפה ויסודית במבקש לבדו באופן שנשלל ממנה רצונה החופשי. גרסת המבקש לפיה הוא למד לראשונה על קיומה של הצוואה כנגד המתנגד רק כשנתיים לאחר עריכתה נתפסה כאמינה בעניי מכלול העדויות והמסמכים הרפואיים שהובאו העלו כי המנוחה הייתה כשירה וצלולה בעת עריכת הצוואה.

67. משנדחתה התובענה ונדחתה טענת ההתנגדות יש להידרש לשאלת ההוצאות. המבקש עתר לחיוב המתנגד בהוצאות משפט אך לא נקב בסכום לו הם עותר ולא המציא אסמכתאות לשכר הטרחה ששולם על ידו.

68. המקור החקיקתי לפסיקת הוצאות מצוי בתקנות סדר הדין האזרחי שכותרתו "הוצאות המשפט וערובה לתשלומין", וכן הפסיקה כפי שנתגבשה במרוצת השנים. התקנות אינן דנות רק בעצם הסמכות להטיל הוצאות אלא אף מסדירות את "קביעת סכום ההוצאות", (ראו: תקנה 512 לתקנות סדר הדין האזרחי, התשמ"ד-1984). בע"א 136/92 **ביניש-עדיאל נ' דניה סיבוס חברה לבנין בע"מ**, פ"ד מז(5) 114, בעמ' 125-126 נקבע שאופן חישובו של שכר הטרחה הראוי הוא תלוי משתנים רבים ואינו בגדר רשימה סגורה. בבג"צ 891/05 **תנובה נ' הרשות המוסמכת** (30.6.2005) נקבע כי לאחר ניתוח של תכלית חיוב בעל דין בהוצאות רעהו, והתייחסות למצב בארצות שונות, אמת המידה הנכונה לחיוב שכר טרחת עורך דין הוא כי ההוצאות צריכות להיות סבירות, הכרחיות ומידתיות. במסגרת הקווים המנחים לשימוש באותן אמות מידה, נקבע, כי התעריף המינימאלי אינו משמש כאמת מידה אלא רק רף תחתון; יש להתחשב בהתנהגות הצדדים ובדרך שבה ניהלו את ההליך; שיקול נוסף הוא הסעד המבוקש או הסכום השנוי במחלוקת; כמו כן יש להתחשב במורכבות התיק והזמן שהושקע בהכנתו; השיקול האחרון המוזכר הוא חשיבות העניין עבור בעלי הדין.

69. בנסיבות אלה ולאחר ששקלתי את כל השיקולים הרלוונטיים כמפורט לעיל, מהות ההליך והיקפו ואשר כלל שלושה דיוני קדם משפט ומועד הוכחות אחד ובסך הכל ארבעה דיונים, לנוכח היקפם של כתבי בי-דין והבקשות בתיק, היקף העיזבון, התנהלות המתנגד וטענותיו והתוצאה אליה הגעתי - נחה דעתי כי הסכום הסביר והמידתי שיש לפסוק בנסיבות העניין כשכר טרחה עבור המבקש הוא בסך של 10,000 ש"ח. ההוצאות ישלמו על ידי המתנגד למבקש בתוך 30 יום מיום קבלת פסק הדין אצל המתנגד וככל שלא ישולמו עד למועד שנקבע יישאו הפרשי ריבית והצמדה כחוק מהמועד שנועד לתשלום ועד לתשלום בפועל.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 47613-06-17 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 47575-06-17 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'
ת"ע 47550-06-17 ל. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח'

70. המזכירות תמציא את פסק הדין לצדדים ותסגור את התיקים שבכותרת.

71. פסק הדין ניתן לפרסום ללא פרטים מזהים של הצדדים, הנכסים, העדים וכל פרט אחר שיש בו להביא לזיהוי מי מהצדדים או העדים.

ניתן היום, ז' ניסן תשע"ט, 12 אפריל 2019, בהעדר הצדדים.

איריס אילוטוביץ' סגל, שופטת